

Küreselleşmenin Ulus Devletlere Etkisi

Seyfettin ASLAN¹

Özet: Küreselleşme terimi, haberleşmenin, ticaretin ve ulaşımın dünya çapında yayılması ve artan bir hızla insan, sermaye, üretim ve bilginin nakledilmesi anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kurumların ortaya çıkışıyla birlikte ulus devletlerin iktidarları aşınmaya başlamıştır. Ekonomik, kültürel ve sosyal etkileri olan küreselleşme siyasal alanda ulus devletler üzerinde olumsuz etkiler yapmıştır. Küreselleşme, ulus devletlerin çeşitli toplumsal hareketleri kontrol etme, yönlendirme ve çözüme kavuşturma yeteneklerini büyük oranda azaltmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulus Devletler, Çok Uluslu Örgütler.

Effect Of Globalization To Nation States

Abstract: The term 'globalisation' refers to the spread of communication, commercial and transportation networks across the world and the increasing rapidity with which they can move people, capital and produce, and relay information. Authority of nation states have started to erode by emerge of trans national organizations like United Nations, International Monetary Fund, World Bank and World Trade Organization. Globalization has negative effects on nation states in political era besides economic, cultural and social effects of it. Globalization reduce the ability of control, direct and solve of various social actions of nation states in great size.

Keywords: Globalization, Nation-States, Multi National Organizations.

I. GİRİŞ

1980'lerden beri dünya ekonomisindeki gelişmeler küreselleşme kavramının önemini artırmış, bu da kavram etrafında kutuplaşmalara neden olmuş ve bu konudaki tartışmalar hız kazanmaya başlamıştır. Küreselleşme yeni olmamakla birlikte, ticaretin gelişmesiyle birlikte günümüzde etkisini yaygınlaştıran ve hızını artıran, sadece ekonomik değil kültürel ve siyasal boyutları da olan bir kavramdır.

Küreselleşmenin yaygınlaşmasında, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Avrupa Birliği'nin oluşumu ve bu yıllarda büyük hız kazanan iletişim ve haberleşme alanında yaşanan devrimlerin etkili olduğu ileri sürülmektedir. Devletlerin sınırlarının aşıldığı, ekonomik ve siyasal alanda yeni ilişki ve kurumların ortaya çıktığı, buna paralel olarak yeni birtakım değerlerin gündeme geldiği bu süreç küreselleşme olarak adlandırılmaktadır.

Ulaşım ve haberleşmenin dünya boyutunda gelişmesi ile dünyanın ekonomik ve kültürel anlamda birbirine yakınlaşması, gelir dağılımında yaşanan eşitsizlikleri, istihdamda meydana gelen dönüşümleri, finansal krizleri ve sosyal sorunları çözüme arayışlarını hızlandırmıştır. Öte yandan küresel düzeyde yaşanan sorunlar karşısında ulusal kurumların çözüm üretmede yetersiz kalması küresel düzeyde, ulus devletlerin egemenlik kavramına aykırı ve egemenliği sınırlandıran yeni yapılanma ve örgütlenmelere zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmada yeni dünya düzeni kavramı altında kapitalizmin yeni bir yüzü ve Batı değerlerinin dünya çapında yayılması şeklinde algıladığımız küreselleşmeden genel olarak bahsettikten sonra bu sürecin ulus devletlere olan etkisi incelenecektir.

II. KÜRESELLEŞME

18. yüzyılda başlayan ve özellikle 20. yüzyılın son döneminde ekonomik, teknolojik ve ideolojik faktörlerinde etkisiyle geçmiştekinden çok farklı bir boyut kazanan küreselleşmenin (Zencirkıran, 2004; Bozkurt, 2004; Kaleağası, 2004) oluşumu şöyle ifade edilmektedir; sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişi sağlayan bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, maliyetleri düşürmüş, tüketici tercihlerini değiştirmiş ve ülkeleri, insanları ve piyasaları birbirinden ayıran zaman ve mekan sınırlamalarını ortadan kaldırmıştır. Böylece küresel boyutta bütünleşmiş bir

¹ Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF Dekan V.

piyasaya doğru olan eğilim artmış, şirketlerin üretim alanı tek bir ülke yerine bütün dünyayı kapsayacak şekilde genişlemiş ve ülkelerin yerini uluslararası şirketlerin aldığı adına küreselleşme denilen bir süreç başlamıştır. (Alp-Kahraman, 2004; Erdoğan, 2004; Ökmen, 2003: 170; Bozkurt, 2004; Özel, 2003: 209; Habermas, 2002: 62-63; Kocacık, 2001: 193). Dünya ölçeğinde yaşanan değişme ve gelişmelerin genel adı olan küreselleşme değişik bakış açılarına göre olumlu ve olumsuz çağrışımlar uyandıran bir kavramdır. Küreselleşmeyi, kapitalist sistemin, daha çok üretim ve daha çok tüketim amacıyla dünya pazarlarının sermayeye açık hale gelmesini sağlamak için ulus devletlerin bu politikalara uygun olarak dönüştürülmesi süreci olarak tanımlamak da mümkündür.

Küreselleşme sürecinin ivme kazanmasında, 1990'ların başında soğuk savaş dönemini sona erdiren komünizmin çökmesi ve ideolojik kutuplaşmaların ortadan kalkması da etkili olmuştur (Bozkurt, 2004). İki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkması küreselleşmenin hızını artırmış ama ortadan kaldıracığını ileri sürdüğü küresel terörizmi, yoksulluk ve eşitsizliği azaltmak yerine artırmış gibi görünmektedir.

Dünya Savaşlarından sonra oluşturulması zorunlu hale gelen yeni sistem, küreselleşme sürecinin ivme kazanmasında etkili olmuştur. Savaş sonrası dünyada baş gösteren ekonomik bunalımları ve güven krizini ortadan kaldırmak için yeni düzenlemeler ve yapılanmalara gidildi ve böylece IMF, Dünya Bankası, GATT ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar ortaya çıktı. 1970'lerde başlayan petrol kriziyle birlikte uzun süreli bir istikrar döneminin oluşmasına neden olan Bretton Woods sisteminin işlevini kaybetmesi ve II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra başlayan ve 1990'larda sona eren soğuk savaş dönemi de küreselleşme sürecini hızlandıran etkenlerdendir.

Somel, küreselleşmenin öncüsü devletlerin, IMF, Dünya Bankası, GATT ve OECD gibi uluslararası kuruluşları, diğer devletlere yönelik politikalarını eş gütmek, bunlar üzerinde siyasi baskı yapmak ve dünya ticaret ve yatırım düzenini şekillendirmek için kullandıklarını (2004: 199-200) söylemekte. İçli de, küreselleşmeyi, demokrasi ve insan haklarından tüketim kalıplarının standartlaşmasına kadar geniş bir yelpazede batı modernitesinin batı dışı alandaki hegemonyasını sağlayan, farklı alanları yok eden bir süreç olarak nitelemektedir (2001: 168).

Küreselleşme, artık dünyayı Birinci Dünya, İkinci Dünya ve Üçüncü Dünya olarak değil, bilgisayarlardan esinlenilmiş olsa gerek, Hızlı Dünya ve Yavaş Dünya olarak kategorize etmektedir. Hızlı Dünya değişime, teknolojiye, homojenleşmeye, demokratikleşmeye, bilginin paylaşımına açık, sınırlara karşı ve her gün büyüyen bir dünyadır. Yavaş Dünya ise, bu dünyanın dışında yaşamayı seçenlerin dünyasıdır (Tözüm 2004: 158).

Uluslararası para ve sermaye hareketleri ve yatırımların bilgisayar hızıyla, internet sistemlerinden yararlanılarak yapıldığı küreselleşme süreci, (Öztürk, 2004) hükümetler değil piyasalar tarafından biçimlendirilmektedir (Waltz, 2004). Öte yandan bu süreçte, güç olgusu da değişmiş ve devletin gücünü belirleyen temel unsur olan askeri potansiyel, yerini ekonomik ve teknolojik kapasitenin yüksekliği gibi ekonomik verilere bırakmıştır (Arıboğan, 2004).

Küreselleşme sürecinde, sermaye, istikrarlı hükümetler, gelişen ekonomiler, hesap verilebilirlik ve dürüstlük gibi ilkeler arar ve bu şartlar oluştuğunda ülkelere gönüllü olarak girer ve bu niteliklerin olmadığı durumlarda da aynı hızla buraları terkeder (Waltz, 2004). Bu süreçte, küresel sermaye için ülkelerin rejimleri ve sahip oldukları ideolojiler çok önemli değildir. Küresel sermaye için yatırım yapacağı pazarın karlı olması, şeffaf, kontrol edilebilir, istikrarlı ve güvenli olması daha önemlidir.

Küreselleşme, yeni dünya düzeni, postmodernizm, yenileşme ve neoliberalizmi birbirinden ayrı düşünmemek gerekir. Söz konusu anlayış ve söylemler kapitalizm ile bağlantılıdır ve ancak kapitalizm bağlamında açıklanabilirler. Buna göre küreselleşme kapitalizmin günümüzdeki boyutu ve görünümünü ifade etmektedir (Kocacık, 2001: 193). Günümüzde kapitalizmin bir sonraki aşamasını ifade eden küreselleşmede, kapitalist sermaye daha önce her ülkenin pazarına ayrı ayrı ulaşmaya çalışırken, küreselleşme ile birlikte bütün dünyayı bir pazar haline getirmekte ve böylece etki alanı bir anda devasa boyutlara ulaşmaktadır.

III. KÜRESELLEŞMENİN ULUS DEVLETLERE ETKİSİ

Ulus kavramı, bireylerin, belirli sınırlar içerisinde, birliğe kanla, bedenle ve inançla bağlanmaktan ziyade, toplumsal anlamda özgür bireyler haline gelmelerinin maddi temelini oluşturan ekonomik bütünleşme üzerinde, siyasal olarak

örgütlediği birlik” olarak tanımlanmaktadır. Egemenliğin kaynağının teokratik niteliğinden sıyrılarak ulusa ait olduğu bir anlayışa geçiş, Fransız Devrimi ile gerçekleşmiş ve bu ilke Kıta Avrupası'nın diğer ülkelerine yayılmıştır. Anglo-Sakson ülkelerde (İngiltere, ABD vb.) ise egemenlik, kaynağı bakımından, Kıta Avrupası'ndaki gibi keskin devrimler yaşamaksızın aynı dönüşüm süreci içerisine girmiştir (Yıldırım, 2004: 40-41).

Ulus devletleri tarih sahnesine çıkaran olay Avrupa'yı kasıp kavuran Otuz yıl savaşlarından sonra imzalanan Westphalia Barışı (1648) dir. 1648'den 1945'e kadar süren ve modern uluslararası ilişkiler sisteminin temel taşı olan Westphalia modeli, dünyanın egemen devletlerden oluştuğu görüşüne dayanır. Devlet üstü otoriteler etkisini yitirmiştir: Papalık, barış antlaşması sürecinden dışlanmış, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun dağıldığı kabul edilmiştir. *“Bundan sonra Avrupa, kendi yasalarına göre hareket eden, kendi siyasal ve ekonomik çıkarlarını izleyen, serbestlik içinde ittifaklar kuran ve bozan, savaş ile barış arasında, güç dengesi kurallarına göre durum değiştiren, elçi gönderip kabul eden bağımsız ve özgür devletlerden oluşacaktır”* (UYGUN, 2004; Yıldırım, 2004: 40). Bu yüzyılda ulusal devletler, Westphalia modelinin gerektirdiği şekilde hem kendi içişlerinde hem de uluslar arası alanda hiçbir üst otoriteye bağımlı olmaksızın hareket etmişlerdir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Westphalia modelinin sorgulanmasına yol açmıştır. Dünyada barışın ve güvenliğin korunması, egemen devletler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi ve belirli kurallara bağlanmasını ve bu kuralları gözetecek uluslararası kurumların oluşturulmasını gerekli kılmaktaydı. Bu amaçla, NATO, BM, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), IMF ve Dünya Bankası gibi ulusüstü ya da uluslararası örgütler oluşturuldu (UYGUN, 2004).

Uluslararası örgütlerin bu şekilde ön plana çıkmış olması, uluslararası ilişkilerin karşılıklı olarak bağımlı hale gelmesine yol açmış ve bunun sonucu olarak ulus devletler çeşitli toplumsal hareketleri kontrol edemez, yönlendiremez ve çözüme kavuşturamaz hale gelmeye başlamışlardır. (Yıldırım, 2004: 45; Kocacık, 2001: 193; Bozkurt, 2004; Falk, 2002: 3; Zencirkıran, 2004; Esgin, 2001: 188). Nitekim küreselleşme, egemenliğin ulus devletlerden uluslararası veya uluslarüstü kurumlara geçtiği (Özel, 2003: 209), ulus devletler üzerinde bir egemenlik siyaseti uygulama ve ulus devletlerin oluşumunu zayıflatma (Kocacık, 2001: 194) amacını taşıyan bir süreç olarak ifade edilmektedir.

Küreselleşme sürecinin hız kazanması, ulus devletlerin kendi sınırları içinde “egemenlikleri”ni çoğu açıdan sorgulanmaya açık hale getirmiştir. Çünkü uluslararası alanda ekonomik, siyasi ve askeri bağımlılıkların artması, ulus devletlerin kendi irade ve tercihlerine dayalı ekonomik ve sosyal politikalar yürütmelerine engel oluşturmaktadır (Özınar-Şimşek, 2003: 5; Falk, 2002: 38). Esgin, bu durumun beraberinde ulus devlette, egemenlik ve bağımsızlık hakkının yok olması, sosyal devlet olgusunun dönüşümü, sömürünün sistemleşmesi ve meşrulaşması, demokratikleşme sorunu, sosyal politika yoksunluğu, kitlesel yabancılaşma ve kimliklerin yok olması vb. birçok olumsuzluğun ortaya çıkmasına yol açtığını (2001: 188) ileri sürmektedir. Uluslararası örgütler, daha önce ulus devletlerin başka hiçbir üst otoriteye bağımlı kalmaksızın kullandıkları yetkilerin bir bölümünü kullanmaya başlayınca ulus devletlerin egemenlik alanı oldukça daralmıştır.

Bugün dünyada 5000 civarında devletlerarası kurum vardır. Oysa 1960'ta bu sayı 1400'dü. Çoğu Avrupa ülkesi, bu türden uluslararası kurumların yüzlercesine üyedir. (Fransa:441, İngiltere:396, Almanya:392, Hollanda:375, Danimarka:373) (Erdoğan, 2004). Sadece Birleşmiş Milletler'in değil pek çok uluslararası kuruluşun da ortakları arasında artık sadece devletler değil, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler ve araştırma kuruluşları da yer almaktadır (Alp-Kahraman, 2004). Bu tür örgütlenmelerin sayısındaki artışın, ulus devletlerin dünya ekonomisi ve siyaseti üzerindeki etkisini o oranda azalttığı yadsınamaz bir gerçektir.

Yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin ulus devletlerin yerini alacağı ve ölümü anlamına geldiğini (Bozkurt, 2004) ileri sürenler olduğu gibi ulus devletlerin yalnızca ulusal ve sosyal boyutlarının budandığını, devlet mekanizmalarına kapitalist sistemin her zaman ihtiyacı olduğu için ortadan kalkmasının söz konusu olmadığı ve idari, ekonomik ve kültürel güç olarak kendi vatandaşları üzerinde ve uluslar arası arenada kalıcılıklarını devam ettireceklerini (Zencirkıran, 2004) fakat küreselleşmenin gereklerine cevap veren stratejiler geliştirerek yani geleneksel egemenlik anlayışlarını terk ederek yaşamlarını sürdüreceklerini (Erdoğan, 2004) dile getirenler de vardır.

Sistemin yeni aktörleri olarak ön plana çıkmış olan uluslar arası örgütler, hükümet dışı örgütler, sistemi salt devlet odaklı olmaktan çıkarmışlardır (Öztürk, 2004; Habermas, 2002: 27; Zencirkıran, 2004; Erdoğan, 2004; Arıboğan,

2004; Bozkurt, 2004). Bu tür örgütler tarafından uygulanan yapısal uyum politikaları küreselleşmenin temel özellikleri olan özelleştirme, serbest finansal politikalar, sermayenin hareketini kolaylaştırıcı kanunlar, devletin küçültülmesi ve küreselleşmeye uyumlu yönetim yapılanması anlayışını dayatırlar. Bu süreçte önemli olan yaşanan süreci iyi analiz edip ona uygun politikalar üretmektir. Küreselleşme, engellenebilir bir süreç değildir, ama bu süreci kontrol altına almak ve yönlendirilebilmek imkanı vardır.

Ulus devletin egemenlik kaybı: 1) Sanayi toplumundan bilgi toplumuna, 2) Fordist üretim biçiminden esnek üretim (post fordist) biçimine, 3) Moderniteden postmoderniteye ve 4) Ulusal devletler düzeyinden küreselleşmiş bir dünyaya geçiş ile olmuş ve ulus devletin ekonomisi, ulus ötesi bir ekonomiye doğru dönüşüm geçirmiştir. Günümüzde artık devletlerin sınırları içine gömülü olan ulusal ekonomilerden çok, piyasalar içine gömülü olan devletler söz konusudur. Bir siyasal kurum olarak etkinliği büyük ölçüde toprakları üzerindeki egemenliğine bağlı olan ve bunu sınırlarından geçen bilgi, mal, kapital ve insan kaynakları üzerindeki denetimi ile gerçekleştiren ulus devlet, denetim gücünü paylaşması ya da aşamalı olarak yitirmesi sonucu krize girmiştir (Habermas, 2002: 26; Kocacık, 2001: 194; Esgin, 2001: 187). Ulus devletin denetim gücünü yitirmesinin, büyük oranda iletişim teknolojisindeki devrim niteliğindeki yeniliklerden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Dolayısıyla günümüzde artık, küresel dünyayı ve izlediği ekonomik mantığı ve siyasetini anlamak ve açıklamak açısından ulus devlet sisteminin yetersiz kaldığı görülmektedir.

Küreselleşme süreci ile birlikte, uluslararası siyasetin temel aktörlerinin artık ulus devletler değil, bireyler, topluluklar, şirketler ve özel kuruluşlar olduğu, devletin uluslararası alandaki başlıca fonksiyonunun, barındırdığı grupların çıkarlarını ve taleplerini dile getirmekle sınırlı olduğu ve uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin kendi ülkesinde yerine getirilmesini sağlayacak yeni bir misyon üstlendiği (UYGUN, 2004) söylenmektedir. Ekonomik olduğu kadar politik alanda da ulus devletler; bağımsız özneler, yani kendi başarılarına anlamlı toplumsal birimler olmaktan çıkmaktadır. (Özpinar-Şimşek, 2003: 5). Gerçekte ulus devletler uluslararası arenadaki başat konularını henüz muhafaza etmekle birlikte ulus devletlerin egemenlik alanlarının daralması, ulus devletlerin küresel ideolojiye uygun olarak değişeceğini açık bir şekilde göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte ulus devletin egemenliğini bir yandan NATO, BM, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar aşındırırken diğer yandan çok uluslu şirketler paylaşmaktadır. Çok uluslu şirketlerin küresel pazardaki payları ulus devletlerin aleyhine olarak gün geçtikçe artmaktadır.

Somel'e göre, "Çok uluslu" veya "Ulus Ötesi" şirketlerin devletler ve uluslar karşısında tarafsız olduğu iddia edilmektedir. Fakat bu şirketlerin sahipleri ve sahiplerinin milliyetleri olduğuna göre ve şirketlerin araştırma geliştirme faaliyetlerini, üretimlerini, karlarını gelişmiş ülkelerde topladıkları bilindiğine göre bu şirketleri gelişmiş ülkelerin milli ekonomilerinin bir uzantısı olarak görmek gerektiğini ve bu anlamda küreselleşmeyi sürükleyen büyük şirketlerin, dünyadaki az sayıdaki zengin gelişmiş devletin örgütleri olduğu söylenebilir (2004: 201).

Ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi ve kültürel entegrasyonu arttıran, ulus devletlerin egemenlikleri üzerinde ciddi dönüşümler öngören küreselleşme ile temelde ulusal yapı ve kurumlar hedef alınmış (Özel, 2003:212) ve ulus devletler kural koyma konusundaki tekellerini kaybetmeye başlamışlardır (Zencirkıran, 2004). Bu anlamda, daha önce ulus devletin sorumluluk alanı içersinde yer alan güvenlik, ekonomik yönetim, refah, çevre sorunları, uyuşturucu trafiği, terörizm, salgın hastalıklar ve insan hakları gibi pek çok alan artık büyük ölçüde BM, IMF, Dünya Bankası, WTO ve NATO gibi uluslararası kuruluşlar ya da bölgesel düzeydeki siyasi ve ekonomik birlikler (Avrupa Konseyi, Avrupa Merkez Bankası gibi) temelinde koordine edilmektedir (Zencirkıran, 2004; Erdoğan, 2004). Ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki sınırların gittikçe belirsizleşmesi ve silinmesi teritoryal temele dayalı ulus devletlerin varlık nedenlerini de olumsuz yönde etkilemiştir (Habermas, 2002: 27).

Öte yandan, ulus devletin, varlık nedeninden ötürü ya da doğası gereği sosyal politikalar izleyen bir (sosyal) devlet olmadığını da belirtmek gerekir. Aslında ulus devletlerin ortaya çıkışı daha geniş bir pazar payı elde etmek isteyen ticari kapitalizm ile yakından ilgilidir. Çocukları ve kadınları yaşına ve cinsiyetine uygun olmayan işlerde, maden ocaklarında, çok düşük bir ücretle, günlük çalışma süresini onaltı saate kadar çıkartan 'vahşi kapitalizm'in, ulus devlet çatısı altında uygulandığını (UYGUN, 2004; Esgin, 2001: 186-187) unutmamak gerekir. Dolayısıyla 15. yüzyılın ikinci yarısında kapitalizmin çıkarı doğrultusunda oluşan ulus devletlerin, günümüzde kapitalizmin ileri bir aşamasını ifade eden küreselleşme politikaları çerçevesinde dönüşüme uğradığı ileri sürülebilir. Nitekim Habermas, küreselleşmenin sürmesinin ulus devletlerin varlığına ve güçlü olmasına bağlı olduğunu, ulus aşırı şirketlerin güçlü

devlet kurumları olmadan faaliyet yürütemeyecekleri, güvenliklerini sağlayamayacakları, tekeller oluşturamayacakları ve rekabet edemeyeceklerini belirtir. Güçlü devlet yapılarının kapitalizmin garantisi, yaşam alanı ve büyük karların elde edilmesinde vazgeçilmez öneme sahip olduklarını (Habermas, 2002: 11) ifade eder. Kanaatimizce, küreselleşme süreci, ulus devletlerin ortadan kaldırılmasını değil, bu sürece uygun bir evrim geçirmesini amaçlamaktadır. Zaten Habermas yazısının bir başka yerinde, “modern kapitalizm, devlet yapılarının nasıl bir kimliğe ve ideolojiye sahip olduğuna bakmaz, herhangi bir devlet kurumunun totaliter, faşizan, teokrasi veya demokrasi ile yönetilmesi, onun için önemli değildir. Kendine has yasalara sahip olan bu sistem için tek genel geçer unsur, mevcut devlet yapısının, işleyişi, kanunları ve kurumları yoluyla ülke içi pazarda kapitalizmin rahat dolaşımına ve sınırsız kar birikimine engel çıkarıp çıkarmadığıdır” (2002: 11-12) demekle önemli olan şeyin devletlerin, küreselleşmeye uygun bir yapıya dönüştürülmesi olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Bravo da, Küreselleşme sürecinin, uluslararası sermayenin, ulus devletten kaynaklanan bir dirençle karşılaşmadan, tek yönlü küresel pazarlara ulaşmasını sağlamak için sermayenin serbest dolaşımına engel olan devlet organizasyonlarını yönlendirdiği ve bürokrasiyi sınırladığını (2005: 137) ifade etmektedir.

Ulusal sorunlar ile küresel olaylar arasındaki kesin sınırlar ortadan kalktığı ve ülkeler ve devlet politikaları kaçınılmaz olarak küresel olaylardan ve gelişmelerden etkilendiği için (Alp-Kahraman, 2004; Bozkurt, 2004) küresel süreçte, bir şeyler yapma iradeleri olmayan devletler görülmedik bir biçimde küresel ölçekte sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır (Falk, 2002: 25). Bu süreçte devlet egemenliği, mutlak egemenlikten kayıtlı egemenliğe doğru evrilmiştir. Örneğin suçluların uluslar arası mahkemelerde yargılanması gibi konular, devletin yurttaşları üzerindeki baskısını sınırlamış ve devletin toplumda otoritenin en üstün ve nihai kaynağı olduğu geleneksel egemenlik anlayışı düşüncesini aşındırmıştır (Erdoğan, 2004; Bozkurt, 2004). Gerçekten ulus devletler küresel boyutlardaki ekonomik ve siyasi sorunları çözmeye konusunda yetersiz kalmakta ve o ölçüde de egemenlik haklarını bu sorunları çözmek için oluşturulan uluslar arası kurumlara devretmektedirler.

Küreselleşme sürecinden önce sınıflar ve gruplar arasındaki ilişkiler ulus devletler tarafından düzenlenirken, yeni, uluslararası süreçte, ulus devlet kapitalizmin örgütlenme temeli olmaktan çıkmış, küresel sınıf oluşumu dünyanın gittikçe küresel burjuvazi ve küresel proleterya şeklinde bölünmesini getirmiştir (Kozanoğlu 2004: 170-171). Burada önemli olan nokta yazarın da belirttiği gibi ulus devletin, kapitalizmin örgütlenme temeli olmaktan çıkmış olmasıdır. Kapitalist sistem küresel boyutlardaki politikalara uyum sağlayamayan ulus devletleri oluşan yeni düzene uygun olarak dönüştürmektedir.

Çok uluslu şirketler tehlikeli teknolojik faaliyetleri az gelişmiş devletlere çok hızlı bir şekilde sokmaktadırlar Ülkeler çok uluslu şirketlerin faaliyetlerini sağladıkları iş ve diğer ekonomik ve sosyal faydalardan dolayı büyük bir memnuniyetle karşılarlar fakat çok uluslu şirketlerin faaliyetleri sıklıkla aşırı sömürücü, zararlı ve vicdansız bir şekilde olmaktadır (Baram, 2008). Küreselleşme, sermayenin ülkelere kolayca girişini sağlayacak düzenlemeleri gerektirdiğinden bu düzenlemeleri yapan ulus devletlerin, işçilerin sağlığı, güvenliği ve doğal kaynakların işletilmesi ile ilgili kurallarda bazı esneklikler göstermeleri kaçınılmaz hale gelir. Bu da yazarın belirttiği gibi çok uluslu şirketler karşısında egemenlik haklarının bir kısmından ülkesine sermaye girişini sağlamak için feragat etmek zorunda kalan ulus devletlerin bu şirketlere işçilerin sağlığı, güvenliği ve doğal kaynaklar konusunda düzenlemeler yaptırılmaları olasılığını bir hayli azaltmaktadır.

Küreselleşmeye Tözüm şöyle bir eleştiri getirmektedir; “Küreselleşme her piyasada aynı şekilde uygulanmamaktadır. Örneğin gelişmiş ülkeler, sermayenin küreselleşmesini alabildiğince teşvik ettikleri halde emeğin küreselleşmesine karşı çıkmaktadırlar” (2004: 155). Özellikle tekstil ve bazı gıda ürünlerinin rekabetinde nispi bir avantaja sahip olan gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş kapitalist ülkelere çeşitli engeller konularak kendi üreticileri korunma yoluna gidilirken, gelişmiş ülkelerin rekabette bariz üstünlüğe sahip oldukları mal ve hizmetlerde alabildiğine serbestlik ve açıklık dayatıldığı görülmektedir. Küreselleşme taraftarları için dezavantajlı oldukları piyasalarda küreselleşme olumsuz bir durumu ifade ederken, avantajlı oldukları piyasalarda küreselleşme olumlu olarak algılanmaktadır. Bu durum, gelişmiş ülkelerin küreselleşmeyi pazar paylarını artırmak ve karlarını maksimize etmek için kullandıkları iddialarını güçlendirmektedir.

Öte yandan, AB, NATO, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü, egemen sınıfların yürütme komitesi gibi çalışmakta ve bunların dayattığı kültürü, politikayı ve değerler sistemini uygulamayanlar terörist olarak kabul edilmektedir (Somel, 2004: 206-207). Söz konusu örgütler, gelişmiş ülkelerin uluslararası platformdaki temsilcileri

gibi hareket ettikleri için küresel politikaları uygulamak istemeyen ülkelerin çeşitli sorunlarla karşılaşacakları bilinmektedir.

Uluslararası sermaye de, üretimi dünya ölçeğinde tasarlayarak, her koşulda belirleyici olmak, koyduğu kurallara uymayanları cezalandırmak stratejisini izlemekte ve egemenliğini tüm zor ve baskı araçlarıyla dayatmaktadır (Kozanoğlu 2004: 169; Somel 2004: 200). Bu da demokrasiyi, pazar düzeninin işlerliğine indirgediği yeni bir tanımlamaya yol açmaktadır. Bir başka deyişle, “egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur” yerine “egemenlik kayıtsız şartsız uluslararası sermayenindir” ilkesi egemen kılınmaktadır (Kocacık, 2000: 110-112). Gerçekte sömürgecilik gibi olağanüstü bir şiddet üzerine kurulu olan ve ulus devletten bağımsız hareket eden küreselleşme sürecinin, özgürlüğü, insan haklarını ve demokrasiyi yaygınlaştıracağına iddia etmek çok zordur (Bravo, 2005: 133).

IV. SONUÇ

Ulus devletler, Avrupa’yı altüst eden Otuz yıl savaşlarından sonra imzalanan Westphalia Barışı (1648) ile ortaya çıkmışlardır. Dünyanın egemen devletlerden oluştuğu görüşüne dayanan ve modern uluslararası ilişkiler sisteminin temel taşı olan bu dönem 1648’den 1945’e kadar sürmüştür.

Öte yandan, ulus devletlerin ortaya çıkışının, daha geniş bir pazar payı elde etmek isteyen ticari kapitalizm ile yakından ilgili olduğu da iddia edilmektedir. Avrupa’da sanayi devrimi ile birlikte oluşan burjuvazi, ekonomik alandaki kapitalist anlayışı siyasi alanda uygun yapılarla bütünleştirmeyi amaçlamaktaydı. Bundan dolayı egemenliğin imparatorlara veya teokratik güçlerden ziyade ulusun kendinde olduğu bir düzen bu amacıyla örtüşmekteydi. Küreselleşme, kapitalizmin günümüzdeki ileri bir aşaması olarak kabul edildiğine göre ulus devletlerin oluşmasına dolaylı olarak katkı sağladığı ileri sürülebilir.

Kapitalizmin bir devamı olan küreselleşme bir zamanlar politikalarına uygun olduğu için yarattığı ulus devlet modelini günümüzde sermayenin serbest dolaşımına engel olarak gördüğü için kontrol etmek, yönlendirmek ve sınırlamak istemektedir.

Aslında Avrupa’nın emperyalist politikalarının iflası anlamına gelen Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Westphalia modelinin geçerliliğini kaybettiğini göstermekteydi. Artık ABD’nin Dünya egemenliğini ve politikalarını üstün kılacağı bir dönem başlamaktaydı. Güç dengelerinin Avrupa’dan ABD’ye doğru kaydığı bu dönemde egemen ülkeler arasındaki ilişkilerin belirli kurallara bağlanmasını, bu kuralları gözetecek uluslararası kurumların oluşturulmasını gerekli kılan yeni bir uluslararası sistem oluşturuldu. Bu amaçla kurulan NATO, BM, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), IMF ve Dünya Bankası gibi ulusüstü ya da uluslararası örgütler, küreselleşmenin temel özellikleri olan özelleştirme, serbestleştirici finansal politikalar, sermaye mobilitesine uygun kanunlar, devletin küçültülmesi ve küreselleşmeye uyumlu yönetim yapılanması anlayışını dayatmaktadırlar. Egemenlik haklarını oluşturulan yeni örgütlenmeler lehine kaybetmeye başlayan ulus devletler çeşitli toplumsal hareketleri kontrol etme, yönlendirme ve çözüme kavuşturma yeteneklerini yitirmeye başlamışlardır.

Uluslararası alandaki siyasi örgütlenmelerin yanında ekonomik örgütlenmelerin sayısının da hızla artması (1960’da şirket sayısı 1400 iken bugün dünyada çoğu Avrupa ülkelerine ait 5000 civarında uluslararası kurum) olması, günümüzde artık devletlerin sınırları içine gömülü olan ulusal ekonomilerden çok, piyasalar içine gömülü olan devletlerden söz edilebilir. Ulus üstü ve tarafsız olduğu iddia edilen küresel şirketlerin aslında gelişmiş ülkelere ait olduğu, vergilerini, Ar-ge çalışmalarını, üretimlerini ve kazançlarını bu ülkelerde biriktirdiklerine bakılırsa küreselleşmenin kime hizmet ettiği açıkça görülmektedir.

Küreselleşme sürecinde oluşan yeni örgütlenmelerin ulus devletlerin yerini alacağı iddia edildiği gibi ulus devletlerin ulusal ve sosyal boyutlarının azaltıldığı söylenmektedir. Aslında, devlet mekanizmalarına kapitalist sistemin her zaman ihtiyacı olduğu için ortadan kalkması söz konusu değildir. Ulus devletler, idari, ekonomik ve kültürel güç olarak kendi vatandaşları üzerinde ve uluslararası platformda küreselleşmenin gereklerine cevap veren stratejiler geliştirmek yani geleneksel egemenlik anlayışlarını terk etmek şartıyla kalıcı olabilirler.

Küreselleşme, dünyanın küçülmesi, pazarların bütünleşmesi, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yükselen yaşam standartları, teknolojik ilerleme ve bilginin daha hızlı yayılmasına neden olmaktadır. Bu sürecin etkisiyle, insanlar kendilerini bir devletin yurttaşı olmaktan çok, küçülen dünyanın bir bireyi olarak görmektedirler. Dolayısıyla bu yöndeki değer ve inançların içselleştirilmesi ulus devletin yapısını değiştirmektedir.

Son yirmi yılda sosyal ve ekonomik yapıda köklü değişikliklere neden olan küreselleşmenin, tek yanlı bir süreç olmadığı, bünyesinde zıt eğilimleri barındırdığı ve bu süreçte, gelişmekte olan ve sisteme entegre olamayan ülkeler, ekonomik, kültürel ve siyasal sorunlara neden olduğu söylenebilir. Ayrıca dünyanın küresel pazarlar tarafından yönetildiği bu süreçte, toplumlar arasındaki eşitsizlikler artmış ve ulusal kimlikler de aşınmıştır.

Öte yandan, egemen ülkelerin yürütme komitesi gibi çalışan AB, NATO, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar egemen ülkelerin dayattıkları kültürü, politikayı ve değerler sistemini benimsemeyenlere karşı dışlayıcı bir tavır takınmakta bazen de cezalandırma yoluna gitmektedirler.

Aydınlanma Düşüncesi ile modernitenin bir devamı olarak görülen küreselleşmenin, devlet ile toplum arasındaki uyumu bozduğu ve ulus devletin egemenlik haklarından bir kısmını elinden aldığı ve ulus devleti bu sürece uygun olarak dönüştürdüğü ileri sürülmektedir.

Küreselleşme'ye getirilen eleştirilerden biri de, küreselleşme politikalarının her piyasada aynı şekilde uygulanmamasıdır. Gelişmiş ülkeler, sermayenin küreselleşmesini alabildiğince teşvik ettikleri halde emeğin küreselleşmesine karşı çıkmaktadırlar.

Engellenebilir bir süreç olmayan küreselleşmeyi, kontrol altına almak, yönlendirmek ve ona uygun politikalar üretmek mümkündür.

KAYNAKÇA

ALP, Ali-KAHRAMAN, Mehmet Ali. **Küreselleşme ve Politika Yakınlaşmaları**, [www.liberal-dt.org.tr at-atp.htm](http://www.liberal-dt.org.tr/at-atp.htm). (15.03.2004).

ARIBOĞAN, Deniz Ülke. **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri Uluslar arası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, www.turkab.net.kure.0kuremkl.htm. (15.03.2004)

BARAM, Michael. **Globalization and Workplace Hazards in Developing Nations**, www.sciencedirect.com/science. (01.05.2008).

BOZKURT, Veysel. **Küreselleşme**, <http://www.isguc.org/vbozkurt1.htm>. (15.03.2004).

BRAVO, Işıl Bayar. (2005). "Tarihin Sonu, İlerleme ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", Cumhuriyet Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt : 29 No:2.

ERDOĞAN, Mustafa.. **Küreselleşme"ye Dair...** <http://www.liberaldt.org.tr/güncel/Erdoğan/me/Küreselleşme.htm>. (15.03.2004)

ESGİN, Ali. (2001). "Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar", Cumhuriyet Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:25, No: 2.

FALK, Richard. (2002). **Yırtıcı Küreselleşme**, (Tercüme: Ali Çaksu), Küre Yayınları, 2. Bs.

İÇLİ, Gönül. (2001), "Küreselleşme ve Kültür", **Cumhuriyet Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 25, No: 2, Sivas.

HABERMAS, Jurgen. (2002). **Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akibetleri**, (Çev: Medeni Beyaztaş), Bakış Yayınları,

KALEAĞASI, Bahadır. **Küreselleşme, Avrupa ve Türkiye**, <http://www.kalder.org/genel/bahadirkaleagasi-3bspeach.doc>. (15.03.2004).

KOCACIK, Faruk. (2000). "Kitle Toplumu, Küreselleşme ve Türkiye", **Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi**, (Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu'na Armağan), Sivas.

- _____.(2001), “Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik” **Cumhuriyet Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 25, No: 2, Sivas.
- KOZANOĞLU, Hayri. (2004) “Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı”, **Doğu-Batı Dergisi (Küreselleşme)**, yıl 5, Sayı 18, 2. baskı, Ankara.
- ÖKMEN, Mustafa. (2003). **Kent, Çevre ve Globalleşme**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÖZEL, Mehmet. (2003). **Devlet, Yerel Yönetimleri Geliştirme Açısından Yerel Yönetim ve Küreselleşme Kavramları Üzerine**, Türk İdare Dergisi, Yıl:75 Aralık, Sayı: 441, ss. 191-215.
- ÖZPINAR, Ömer-ŞİMŞEK, Ergün. (2003) “Küreselleşmenin Getirdiği Sorunlar ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri”, Uludağ Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı: 2.
- ÖZTÜRK, Feza. **Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni**, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/5Fozturk2.htm>. (15.03.2004).
- SOMEL, Cem. (2004) “Az Gelişmişlik Perspektifinden Küreselleşme”, **Doğu-Batı Dergisi (Küreselleşme)**, yıl 5, Sayı 18, 2. baskı, Ankara.
- TÖZÜM, Haluk. (2004) “Küreselleşme Gerçek mi, Seçenek mi”, **Doğu-Batı Dergisi (Küreselleşme)**, yıl 5, Sayı 18, 2. baskı, Ankara.
- UYGUN, Oktay. “**Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi**”, <http://www.anayasa.gov.tr/anyarg20uygun.pdf>. (02.07.2004).
- WALTZ, Kenneth N. **Globalization and Governance**, <http://www.turkab.net/kure/0kuremkl.htm>. (15.03.2004).
- YILDIRIM, Murat. (2004) “Küreselleşme Sürecinde Egemenlik”, **Cumhuriyet Üniversitesi**, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 28, No: 1, Sivas.
- ZENCİRKIRAN, Memet. **Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, <http://www.isguc.org/memet2.htm>. (15.03.2004).